

BAKA VIDA BARBARA

Panelmagány és iszonyat Veres Attila novelláiban

1 VERES Attila,
Szorozva nullával =
Uő., *Éjféli iskolák*,
Agave Könyvek,
Budapest, 2018,
115.

2 Vö. SVÉBIS Bence,
Otthonatlan albérletek,
Kalligram,
2019/3., 93.

„...a világ körkörös mozgás, és ami üldöz, egyszer utolér.”¹

Veres Attila 2017-ben debütált íróként, *Odakint sötétebb* című regénye pozitív fogadtatásra talált az olvasóközönségnél és a kritikusok körében egyaránt, stílusa kapcsán pedig több elismert író neve is felmerült, például Howard Phillips Lovecrafté vagy Jeff VanderMeeré. Veres már a regény megjelenése előtt is gyakorta írt novellákat, melyeket többször is publikált a *The Black Aether* nyomtatott változatában. Novellái éppúgy, mint regénye, a weird jegyeit markánsan magukon viselik, melyek leginkább a különös események megmagyarázhatatlanságában, a megválaszolatlanul maradt kérdésekben, a fanyar humorban, az apró részletek felnagyításában és az ismeretlenből való félelemben figyelhetők meg, s amik a groteszk, visszataszító és zaklatott hangulat árnyalására szolgálnak.

Veres Attila *Éjféli iskolák* című novelláskötete a 2018-as Ünnepi Könyvhét alkalmával jelent meg. A tizenöt novellát tartalmazó kötet három fejezetre tagolódik, címük: *Testetlen-lelketlen*, *Éjszakai bőr*, *Nulla óra nulla perc*. A kötet végén Veres a novellák keletkezéstörténetéről is beszámol.

A novellákban az iszonyat nem a mi világunkból, hanem a transzcendensből érkezik, mely közeg a negatív élmények raktáraként is felfogható. A horror esetében a legtöbbször egypólusú túlvilágot tapasztalhatunk. A pokol egyre mélyebbre ránt, s az evilági borzalmak a túlvilágban folytatódnak. Veres novelláiban ezeket a borzalmakat a szokatlan, idegen dolgok megtapasztalása és az attól való félelem szüli s táplálja. Több novellájában is egy-egy valós férfifélelmet helyez a középpontba. A *Pornó éjfél után* a női nemi szervtől való retteget tematizálja egy vagina dentata történet által. A *Majd alszunk a hóban* a fullasztó párkapcsolatok poklát mutatja be, a *Nem elevenszülő* pedig egy démoni kapcsolat és az apaság szorongató érzését vegyíti. A szövegekben a félelem forrása az ismeretlen, ugyanakkor a fantasztikum nem minden esetben képezi annak részét, hiszen az több esetben is a mindennapok természetes velejárójaként jelenik meg.²

„Magyar népek magyar horrort – írja Hegedűs Norbert, hiszen Veres történeteinek helyszínét jól ismert környezetbe ülteti – [...] a szerző a rögmagyar valóság (szegénység, alkoholizmus, családon

belüli erőszak), illetve az abszurd, fantasztikus és horrorisztikus elemek között ugrál [...], a kötet előrehaladtával pedig az elejtett utalásokból megtudjuk, hogy ezek az írások mind ugyanabban az alternatív valóságban, alternatív Magyarországon léteznek, ez pedig csak hozzáad a világ koherenciájához”.³

A *Pornó éjféli után* a kötet első szövege, bár mind közül a legrégebben íródott. Az elbeszélő egyes szám első személyben meséli el nekünk első szexuális élményét, amely bizarr véget ért. A szerző több szövegéhez hasonlóan itt is az abszurd megoldásokkal próbál tabukat dönteni. A hétköznapi kényes helyzeteket borzalommal tálalja, így változik át egy általános, kellemetlen stresszhelyzetből adódó félelem valóságos iszonyattá. Egyértelműen nem ez a kötet legmarkánsabb szövege, mégis több szempontból fontos. Először is ez a történet jelölte ki Veres Attila számára a csapásirányt a későbbiekhez. Másodszer, ez a novella a kötet szövegeinek legalább a felét áthatja, mintegy füzérként működik. A kötet elolvasása után – és mellett – egy másik történet is összeállni látszik, még hozzá a *pornaftermidnight.com* című felnőtt tartalmú oldal mögött álló szereplők, dolgozók és nézők története, akik külön-külön is szerepelnek egy-egy novellában. Kétségtelen, a szövegnek igencsak sikerült hatást gyakorolnia, olyannyira, hogy néhány héttel a megjelenést követően meggyező címmel tűnt fel egy online felület...

A *Pornó éjféli után* színtere a fullasztó lakótelep, mely egyben a bezártság helyszínéeként is értelmezhető, s amely a *Nem elevenesülő* című novellának is színteréül szolgál. Ez a közeg már csak azért is kedvez a horrornak és a weirdnek, mivel a valóságot veszi alapul. Viszonylag ritka jelenség ugyanis, hogy a lakótelepen élő szomszédok ismerjék egymást vagy jóban legyenek, ugyanakkor a vékony falak miatt hallják a másikat, így csak elképzelni tudják, ki vagy mi lakhat a szomszédban.

Veres Attila több novellája is ugyanazon a koncepción alapszik: a kiüresedett, unalmas életét élő férfi találkozik egy nővel, aki fenekestül felforgatja az életét, s aki iránt gyengéd érzéseket kezd táplálni. A nő végzetes csapást mér a férfira, s noha nem fizikai szinten, de lelki értelemben semmissé teszi őt. A *Nem elevenesülő* című szöveg a kötet egyik legizgalmasabbja, mely az abszurd, groteszk és fantasy elemek segítségével idézi elő a kívánt hatást. Leginkább Gaiman stílusával vonható párhuzamba, mind a megoldások, mind pedig a karakterek szintjén. A szöveg egy szerelmi kapcsolatba ad betekintést, miközben a férfi érzelmi fejlődését is prezentálja. A történet kettejük bonyolult kapcsolatáról, a nő eleve elrendelt feladatáról, védelmező szerepéről, a szülésről, és az elképzelt ideális partnerről szól, aki csak külsőségeiben tud eleget tenni a kívánalmaknak, s a valós szerelem mellett tökéletessége megfakul. Továbbá a novella görbe tükröt mutat a lakótömböletről, a panellakók bezártságáról, az abból eredő feszültségről, valamint a férfitípusról, akiről a nőnek kell gondoskodnia, és akinek az apaság szerepétől úgyszintén félelmei vannak.

3 HEGEDŰS Norbert, *Lovecraft a panelházban*, <https://dunszt.sk/2018/11/02/lovecraft-a-panelhazban/>, <https://dunszt.sk/2018/11/02/lovecraft-a-panelhazban/> [2019.10.28]

4 VERES Attila, *Nem eleven szülő* = Uó., *Éjfél-i iskolák*, Agave Könyvek, Budapest, 2018, 42.

5 Uo., 47–48.

A történetet a név nélküli főszereplőnk elbeszélése által kapjuk, ami gyakori narrátori jellegzetesség Veres Attila szövegeinek esetében. Az ilyen típusú fokalizáció nagy hangsúlyt fektet a cselekmény elbeszélésén túl a karakter belső világának megismertetésére, gondolatait, lelkiállapotát közvetlenebb módon tudja átadni, mint egy heterodiegetikus narrátor. A novella elején főhősünk megismertet bennünket a helyszínnel. Nyár van, egy lakótelep forró lakásában élő fiatalember egyhangú életének sivársága rajzolódik ki az első mondatokban. Szociológiai, romológiai és pszichológiai közlönyökben publikál, hogy ne érezze feleslegesnek az egyetem elvégzését. Napjai nagy része pornófilmek nézésével, majd azok tagelésével telnek, vagyis a filmekhez kulcsszavakat rendel, hogy az érdeklődők hamarabb megtalálják a kívánt tartalmat. A hippi kinézetű lánnyal való első találkozás során a külseje alapján ítélkezik az újdonsült szomszédról:

Nem láttam benne semmi különöset, sőt, zavart is; túl kislányos volt a teste, girhesen vékony, a melle kicsi, a bőre nagyon barna, a haja fekete, a szemöldöke sűrű.[...] Rekedt volt a hangja, mintha az egész életét végigkiabálta volna. Nem bírok a rekedt hangú emberekben.⁴

Az új szomszédok kapcsolata az első benyomás ellenére hamar szexuális jelleget ölt, s főhősünk maga sem érti, de egyre vonzóbbnak látja a lányt:

Nem esztétikus szépség volt, nem olyan, amit meg akarsz őrizni, kiállítani egy vitrinben, és azt mondani, »ez szép«, hanem olyan, amit magad alá akarsz gyúrni, belé akarsz hatolni, meg akarod enni.⁵

A szépség meghatározása egyénenként változó, mint ahogy az is, miként módosulhat bennünk a szépség érzékelésének státusza. A *Nem eleven szülő* című novella főszereplője is érzelmei csapdájába esik, mikor beleszeret az új szomszéd lányba, aki, mint később kiderül, nem ember. Az eddig olvasott, realiztikusnak is mondható történet egyre abszurdabb és fantasztikusabb fordulatot vesz. A nő néhány hét után megszüli „gyermeküket”, egy bábót, mely a férfi lakásának virágmintás tapétával borított falára telepszik, hogy aztán további kis idő elteltével felfalva szülőanyját előbújjon bábjából. A novellában fellelhető anyamotívum a gyermekért való feláldozásban mutatkozik meg. A hippi lány küldetéséről és földi életének szerepéről mit sem tudva olvasóként elfogadjuk, hogy szerepe eleve elrendelt, mely szerep halála után a bábra száll. A szöveg mindeközben olyan természetességgel tálalja az abszurditást, hogy az olvasó könnyen elfogadja a karakterek döntéseit. A születendő „gyermek” a főhős mindig is vágyott álomnőjeként testesül meg, földi életének szerepéről nem kapunk információt, hasonló mágiát üzve, mint anyja, megvédi a férfit minden rá leselkedő gonosztól:

Nem emlékeztem, hogy van ilyen, de tényleg az ideálom. Pont ilyen nőt képzeltem magam elé, amikor tiniként a szexre gondoltam.

Kicsit telt, van rajta hús, szőke, kék szemű, kis orra pisze. Másnak tuti nem jönne be.⁶

A történet igazi tragédiája nem a hippi lány halálában, hanem az álomnövel való együttélésben csúcsosodik ki. A panellakás bezártságában a főhőst nem teszi boldoggá a tökéletes nő, kapcsolatukat hangos veszekedések határozzák meg. A férfi apja sorsára jut: gondjait ivással és a nő időnkénti verésével oldja, s mindennek okát a lakótömbélet bezártságával és a túlfűtött lakás állott nyári levegőjével magyarázza. A történet keretessé válik az apa-fiú párhuzam okán: „A sorsszerűség nem csak a felbukkanó, majd örökre eltűnő egzotikus nőalak toposzán keresztül mutatkozik meg, hanem a felnőttekből gyermekeikre átörökített, le nem zárható terhekben is.”⁷

Howard Phillips Lovecraft szövegeinek „tipikus konfliktusa abból táplálkozik, hogy a genealógiai kutatás során valamilyen »szakadás« vagy »oda nem illő« elem kerül a felszínre, mely visszamenőlegesen is átírja az egyén származástörténetét és az ettől elválaszthatatlannak tételezett szubjektumát.”⁸ Ez a folyamat megy végbe Veres Attila *Szorozva nullával* című novellájában is. „Ha a történetek álmok, akkor vannak olyan álmok, amiken tömegek osztoznak. Ilyen a lovecrafti fikció; ha a kezredbe veszel egyet, akkor az első oldal környékén már világossá válik, melyik variánst olvasod: a főszereplő levelet kap, ami valamilyen ősi kúriába szólítja? Esetleg egy ásatáson találja magát, ahol idővel rémséges titkokat fedeznek fel a mélyben? Netán egy tudós új technológiát fejleszt ki, amivel olyan dolgokat lát, amiket embernek nem lenne szabad? Vagy a tengerek mélyén... stb.”⁹ Karakterei „sokszor csak elszenvedői az eseményeknek – időről időre kénytelenek szembesülni azzal, hogy az általuk ismert világ csak egy nagyon kicsi és korlátozott szelete az univerzumnak, amelyben olyan erők lakoznak, amelyek megértése meghaladja az ember intellektuális képességét.”¹⁰ Lovecraft hatása a kortárs irodalomra vitathatatlan, öröksége számos, egymással nem érintkező területen él tovább, művei nemcsak az irodalomra, hanem a játék- és filmiparra is hatással voltak. „Az antropocentrikus szemlélet kibillentése kétségkívül Lovecraft egyik legelőremutatóbb elgondolása volt.”¹¹ A Lovecraft-hommage-történetek legfőbb feladata tisztelni az író előtt, Veres Attila meglátása szerint azonban ez felesleges, hiszen Lovecraft írói fogásai és koncepciói mára a mainstream részei lettek.¹²

Fentebb már említettük, hogy Veres Attila több szövegének is a kiüresedett, nyúglódó életvitelt folytató férfi a főszereplője, valamint a férfit eddigi unalmas életéből kibillentő nő, aki idegenségével először a kíváncsiságot, majd a vágyat, míg később a rettegést váltja ki partneréből, hogy aztán az végül teljesen alárendelje magát a nőnek. A *Szorozva nullával* című novella konfliktusát is ez a helyzet alapozza meg. A főszereplő érzelmeinek átalakulása, fejlődése tehát ennél a szövegnél is megfigyelhető. Veres saját maga így nyilatkozik szövegéről: „Ebben a novellában bele akartam menni az életmű turisztikai kiadásának témájába; igyekeztem a lehető legtöbb elemet bee-

6 Uo., 58.

7 SOMOSKÖI Beáta, *Utak utazói, városok elhagyói* = <http://kulter.hu/2019/01/utak-utazoi-varosok-elhagyoi/>, [2019.10.28]

8 NEMES Z. Máriaó, *A Pickman-paradoxon (H. P. Lovecraft és a vizuális reprezentáció)*, Prae, 2011/1., 2–11.

9 VERES Attila, ... *amiben a szerző elmagyarázza, hogy mire gondolt...* = Uó. *Éjféli iskolák*, 310.

10 KESERŰ József, *Lovecraft aktualitása* = <https://trafik.sk/13843/lovecraft-aktualitasa/> [2019.10.28]

11 Uo.

12 VERES, *l. m.*, 309.

13 Uo., 310.

14 VERES Attila,
Szorozva nullával, I.
m., 114–115.

melni, amit az életmű előtt tisztelgők is be szoktak. A történet így nem Lovecraft előtt tisztelg, hanem a Lovecraftot másolók előtt.”¹³ A novellában valóban több lovecrafti elem fellelhető, ezek közé sorolandó a Necronomicon vagy a Névtelek Urak megemlézése, a halszerű és -szagú lények megjelenése, a furcsa „arab dialektusú” beszéd, a Lovecraftot idéző helység- és városnevek (Askathot, Kal-Kadath, An’samhar Dei, Al’r-Dagon) stb. A novella azonban a lovecrafti környezeten és eszközökön túl felépítésében és szerkezeti megoldásaiban éppúgy idézi a kozmikus rettenet megalkotójának írásművészetét.

A történetet az Abaddon Travels utazási iroda egyik kirándulásáról írt kritikaként olvashatjuk. Narrátorunk a kiránduláson részt vevő karakter, aki beszámolója segítségével próbál minél hitelesebb képet adni az utazásról, részletesen leírva annak minden egyes állomását. Sabesz 1984 az irodai munka és magánéleti jellegű problémái okán a kiegészítő tüneteit produkálja, amikor is lehetősége nyílik részt venni a már említett úton. Az utazástól várta unalmas életének felpezsdítését, s a rémhírek ellenére úgy vélte, a közvetlen veszély majd ráébreszti élete értelmére, ezáltal is könnyebben koncentrálna saját boldogságára. Ő maga pozitív változásként tapasztalta az élményt, az érdeklődőknek azt tanácsolja, hogy az úttal addig várjanak, amíg már nincs veszíteni valójuk. Kezdetét veszi a részletes leírás, s az olvasó számára hamar kiderül, hogy a mendemondák igazak, s a kirándulásból hirtelen rémálmaink legsötétebb medreiben találjuk magunkat. A főszereplő folyamatosan jelzi, hogy az út melyik részén leselkedhetnek ránk végzetes veszélyek, bár vele ezek közül egyik sem történt meg, így aztán maga az elbeszélés egészen a novella végéig csak fenntartja a veszély lehetőségét, amiről úgy érezzük, bármelyik sarkon szembetalálkozhatunk vele. Az út során közelebb kerül egy lánynak, akivel közösen folytatják útjukat, majd együtt érnek el Askathot termeibe, ahol kiderül, hogy a lányt genealógiai gyökerei nagyanya révén ide kötik. A férfit választás elé állítják: élhet, amennyiben feleségül fogadja a lányt. Az ezt követő részek minden abszurditást felülmúlnak, mely abszurditást még ekkor is könnyed elfogadással és természetességgel meséli a főszereplő. A lány levágja magáról embertestét, mely mintegy bábként funkcionált számára évtizedeken keresztül, hogy aztán onnan előbújjon igazi énje.

A feleségem küszört felém, oldalából újabb és újabb lábak nőttek ki, a bőrén friss szemek nyíltak, minden lépéssel csak nőtt és nőtt. [...] Minden testnyíláson egyszerre hatolt belém, az ellenállás felesleges volt. [...] Azóta így élünk. Van egy faketresem a föld mélyén, ahová néha romlott ételt dobnak le. A feleségem más párokat is talált magának, neki mindegy, hogy férfiak vagy nők. [...] Időnként meglátogat. Utána két-három hét, amíg megszüülök. A kicsik a szöveteimből rágják elő magukat, a bőröm alól bújnak elő, apró, ízelt lábaikkal szerkesztés szaladnak a sötét teremben, hogy élő húst keressenek maguknak, amit felfalhatnak.¹⁴

A nő, aki az esküvő után szörnyeteggé változik, horrorelemek segítségével domborítja ki a társadalom által a feleségekről alkotott általános sztereotípiát. A novella férfikaraktere pedig, aki immár nemcsak nevelője, de szülőatyja is gyermekeinek, korunk férfi-női szerepeinek megfordulására, a női emancipációra és a feminizmus hangsúlyozására adott reakciónak tekinthető.

A szöveg keretes jelleget ölt, novella címe a történet elején és végén a lét értékének semmisé válásaként értelmezhető. A cím ellentmondást takar, hiszen egy olyan matematikai műveletet jelent, amely egyszerre foglalja magába a sokszorozást és a semmit. Szorozni nullával annyit tesz, mint gátolni az előbbre jutást, a fejlődést. A történet elején a főszereplő érzelmi hullámvölgyét fokozza, hogy az egyéjszakás kaland során fogant magzatot a lány elvetette, mely döntéséről a következő beszélgetést folytatják a szereplők:

– Miért, te felnevelted volna? – kérdezte. – Mintaapa lennél? Otthagynád az állásod?

Én nem, de egy nőnek meg kell tennie, végül is, az anyai ösztön, az ő testüket szánták erre a célra, már a születésnél feláldozza őket az élet, de ez persze csak a magánvéleményem.

Erika a fejét ingatta.

– Ti férfiak – mondta –, nektek aztán kurvára mindegy, semmit nem ront rajtatok egy gyerek, de a mi értékünk nullává lesz. Egy gyerek a szorzó – fejtette ki igazi közgazdászként –, és a szorzó értéke itt nulla. Bármennyi is az értéke egy nőnek ebben az egyenletben, a gyerek nullával szorozza.

– A férfiaknál miért lenne ez más? – kérdeztem.

– Mert a férfiak alapból nem érnek szart se – válaszolta.¹⁵

Míg a szöveg elején a gyermeket vállaló nőket jellemzi ez a szorzó, a szöveg végén már azon kedves vendégekre vonatkozik, akik vállalkoznak a már sokat emlegetett utazásra, s arra, hogy ezáltal életüket nullával szorozzák meg. A főszereplőt a történet végén a szülőatyja szerepében láthatjuk, életét bezártságban – egy ketrecben – éli, melyből nincs módja kitörni. A novella szülésről felfogott vélekedése a léttől való megfosztásként értelmezhető.

Tzvetan Todorov „étrange” fogalma azt a jelenséget foglalja magába, amikor a szövegben fellépő feszültséget az idegenszerűségtől való félelem okozza. Megállapításunk szerint Veres Attila szövegeinek legtöbbször ezen érzés uralja. Novelláskötete azokat az olvasókat célozza meg, akik szeretik az abszurd és groteszk megoldásokat a szövegeken belül, a fantáziadús, ámbár borzongással teli helyszíneket, akik a hétköznapok egyhangúságából a megmagyarázhatatlan, megválaszolatlan kérdésekkel teli világokba menekülnének.